

Nr 5

Av herr Holmberg, m. fl., angående upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol.

I april 1954 lade hamnarbetarna i Göteborg ner arbetet. Trötta på löften som ständigt svikits, förbittrade över deras lönefrågors behandling, upprörda över brist på hänsyn till välmotiverade krav, gick stuveriarbetarna i Sveriges största hamn ut i enig protestaktion.

Med explosionsartad fart spred sig konflikten till praktiskt taget alla storhamnar.

Konfliktens verkliga orsaker

På arbetsgivarnas initiativ organiserades massåtal mot de strejkande. Hamnarbetarna instämdes till arbetsdomstolen. Vid en av dessa rättegångar — det gällde målet mot norrköpingsarbetarna — underströk avdelningens ordförande att anledningen till strejken var de låga lönerna. Han påpekade att medelförtjänsten för stadens stuveriarbetare under de första 40 veckorna 1954 inte var mer än 6 000 kronor, d. v. s. i genomsnitt 150 kronor i veckan. En av de instämnda arbetarna från samma avdelning förklarade att orsaken till arbetsnedläggelsen först och främst var de dåliga lönerna, som inte blev bättre genom avtalet. "Det går inte att arbeta med 1 000—2 000 kronor mindre per år än vad man har på andra arbetsplatser", tillade han. En tredje arbetare från samma plats tillfogade: "Före kriget tjänade vi 1 500—2 000 kronor mer än byggnadsarbetarna, men nu ligger vi minst lika mycket under dem."

När målet mot Adalstdistriktets stuveriarbetare var före vid Arbetsdomstolen förklarade ombudsmannen att främsta orsaken till missnöjet bland arbetarna var de låga inkomsterna. Mellan den 16 februari och 31 augusti, d. v. s. på sex och en halv månader, hade 56 man vardera icke tjänat mer än 3 922 kronor.

För det andra arbetar hamnens folk under synnerligen primitiva för att inte säga medeltida förhållanden. Arbetsgivarna i hamnarna har särskilt utmärkt sig då det gällt motstånd mot varje försök att förbättra arbetsvillkoren.

När göteborgsavdelningen var instämmd till arbetsdomstolen avslöjade avdelningens ordförande Hjalmar Svensson hur det stod till med de sanitära förhållandena i hamnen i rikets andra stad. "Det är 1800-talsförhål-

landen vi får arbeta under", sade han bl. a. "Gör ett besök och arbeta under en vecka i hamnen så får ni se", uppmanade han domarna. "700—800 man får samsas om fyra duschar i stora väntrummet. Där finns tvättplatser för sex man. Två man får dela klädsåk, breda som skolådor".

En av ombudsmännen i avdelningen påvisade hur hamnarbetarna många gånger tvingas att åtaga sig livsfarliga arbeten. För andra kvartalet i fjol visar statistiken 70 olycksfall per 100 årsarbetare. I Göteborgs hamn arbetar 300 partiellt arbetsföra, av dessa har 70 procent ryggsador.

I sitt svar på stämningen till arbetsdomstolen pekade stuveriarbetarna i Sundsvall på de verkliga orsakerna till konflikten. "När stuverinäringen vid åren omkring 1918 övergick i bolagsform upprättades avtal med utgångspunkt från dåvarande tonnagesförhållanden. Sedan dess har mycket förändrats också på detta område, och fartygen har nu mera komplicerade lastningsförhållanden. Motsvarande hänsyn har icke tagits när det gäller avtalet. Stuveriarbetarna anser därför som ett berättigat krav att få genomfört ovan nämnda ändringar anpassade efter nutida förhållanden. Detta har alltid strandat på grund av arbetsgivarpartens ogina inställning när det gäller önskemål om förbättringar."

Från förhållandena i Stockholms hamn anfördes en rad exempel på arbetsgivarnas oresonlighet. Arbetarna måste vara närvarande vid upprop kl. 6,30 på morgonen. Får vederbörande inget arbete då måste han antingen åka hem igen eller på annat sätt få tiden att gå, tills han kl. 9,30 på nytt skall stå på pass. Blir det inget jobb vid detta klockslag har han att försöka slå ihjäl tiden tills klockan blir 11, då han på nytt står till arbetsgivarens förfogande. Fjärde gången har han att inställa sig kl. 13,30.

Om, som ofta är fallet, inget arbete anvisas, skall alltså arbetaren 4 gånger stå till stuvarens tjänst, betala dryga reseutgifter o. s. v. och för denna passning har vederbörande icke ett öres ersättning.

En dålig avtalsuppgörelse

Till det ovan anförda kommer så själva avtalsuppgörelsen. När hamnarbetarna 1951 gick ut i strejk för att understryka sina lönekrav och stödja sina förhandlare möttes de av ett uteslutningshot från den egna förbundsledningen. 1953 förkastade hamnarbetarna med överväldigande majoritet detta års avtalsförslag. Man hade då ställt det rimliga och rättvisa kravet på garanterad veckoinkomst. Förbundsledningen tog ingen hänsyn till medlemmarnas klart uttalade önskan utan använde sin vetorätt och prolongerade avtalet.

1954 hade stuveriarbetarna verkligen väntat sig något annat. De var

alla inställda på att gå till aktion för att få bättre arbetsvillkor. Förhandlingarna om det nya avtalet pågick i 32 dygn. Arbetsgivarna vägrade, sin vana trogen, att gå med på arbetarnas berättigade krav.

Det avtalsförslag, som så småningom sändes ut för omröstning sedan preliminär överenskommelse mellan underhandlarna hade träffats, förkastades av hamnarbetarna med förkrossande majoritet. Detta innehöll över huvud taget inga påtagliga förbättringar. En formell men inte reell löneökning och en illusorisk bestämmelse om viss garantilön var det egentliga innehållet.

Inte mindre än 90 procent av de arbetare, som deltog i omröstningen, vägrade att godtaga avtalet. De därpå följande förhandlingarna gav inget reellt nytt, varpå förbundsledningen — tvärtemot deras vilja som skulle arbeta under avtalet — beslöt göra upp vid bordet.

Arbetarna blev förbittrade. I Göteborg hade 1 063 sagt nej till avtalet, medan endast 25 hade röstat ja. I Stockholm var det endast 1, säger en, av 390 som var med på förslaget. De övriga röstade nej. I Norrköping röstade alla emot. 144 sade nej i Ådalen och två röstade ja. Av de 180 som deltog i omröstningen i Sundsvall var 178 emot och två för avtalsförslaget, o. s. v.

Det sedan länge samlade missnöjet blossade upp. Proteststrejken var ett faktum.

Den "opartiska" arbetsdomstolen

Arbetsgivarna vände sig till arbetsdomstolen. De stämde hamnarbetarna och krävde dryga skadestånd. Stuveribolagen var helt klara över att arbetsdomstolen stod på deras sida och att de kunde lita på detta klassinstrument. Arbetsdomstolen hade tidigare varit i funktion vid liknande tillfällen och alltid dömt till arbetsgivarnas förmån.

De lagar som arbetsgivarna stödde sig på — lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol — tillkom 1928. De genomtrumpfades i riksdagen av en borgerlig majoritet under ledning av dåvarande statsminister Carl Gustav Ekman.

Att dessa lagar var riktade mot arbetarklassen behövde ingen då tvivla på. Arbetsgivareföreningen glädde sig över deras tillkomst, och från ledande arbetsgivarkretsar förklarades öppet att lagen var riktad mot fackföreningsrörelsen. Inom arbetarleden förstod man också vad syftet med lagen var. Hela arbetarrörelsen reste sig i förbittring. Arbetarna gjorde 1928 samma sak som hamnarbetarna 1954. De underströk sin vilja genom att gå ut i mäktiga massmanifestationer. Över hela landet strejkade och demonstrerade arbetarna mot tvångslagarna.

Arbetsdomstolens sammansättning utgör också en borgen för att arbetsgivarnas intressen skall tillgodoses. Det är regeringen som tillsätter tre av dess ledamöter. Dessa skall enligt lagen bestå av personer som inte skall anses företräda vare sig arbetsgivar- eller arbetarintressen. De skall alltså vara opartiska ledamöter. Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationsen föreslår i sin tur vardera två ledamöter.

De s. k. opartiska juristerna skall alltså vara opartiska och höja sig över striderna på arbetsmarknaden. I majestätisk isolering från arbetsgivar- och arbetarintressen sitter de och dömer, fullkomligt utan hänsynstagande till parterna. Om det verkligen fanns någon, som före domarna mot hamnarbetarna trodde på sådant, torde de nu ha befriats från illusionerna.

363 000: — i "böter"

Arbetsgivarna vände sig inte till domstolen förgäves. Den gäckade inte deras förhoppningar.

Den har på löpande band dömt tusentals hamnarbetare till s. k. skadestånd, vilket innebär att arbetarna för några dagars strejk skall ersätta arbetsgivarna en summa som hittills kommit upp i 363 000 kronor. Så mycket skall de ta av sina magra löner, från sina fackföreningskassor och sjukfonder för att ge åt dem som profiterar på deras arbete.

Det de åtalade befarade har visat sig vara riktigt. Domstolen har tagit klar klassmässig ställning. Den har ännu en gång använts som ett vapen av arbetsgivarna mot de för sina rättigheter kämpande arbetarna. Aldrig tidigare har dess partiskhet så öppet ådagalagts.

Arbetsgivarna är de verkligt skyldiga, men lagen om kollektivavtal och arbetsdomstol gör det möjligt att döma dem som blivit offer.

Lagens ensidiga karaktär framgår inte minst av det faktum att arbetarna icke har rätt att bli borta från arbetet ens några timmar, men den ger arbetsgivaren rätt att instämna arbetarna till domstolsförhandlingar som räcker flera dagar och därmed beröva arbetarna deras lön under denna tid. Arbetaren har icke rätt att kollektivt markera sitt missnöje med de miserabla förhållanden, som de arbetar under, genom att stanna hemma från arbetet en dag. Men arbetsgivaren har rätt att ställa varje man utan arbete hur lång tid som helst utan att vederbörande riskerar någon som helst åtgärd till följd av lagar eller domstolar.

Man har försvarat domarna med att man måste följa lagens bokstav och att lagen icke medger annat än fällande dom. Även härvidlag har försvararna av klasslagen fel. Under rättegången hänvisade de åtalade vid flerfaldiga tillfällen till lagens paragraf 8, i vilken det heter:

"Om med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållanden i avseende å tvistens uppkomst skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum."

Arbetarna har visat var orsaken till konflikten fanns. De har klart fastslagit, vem som bär skulden. Även om domstolen följt lagens bokstav skulle detta närmast ha lett till ett frikännande av arbetarparten. Den omständigheten att man icke utnyttjade de möjligheter, som lagen ändå medger, visar att man till varje pris ville ha fällande dom.

Särskilt upprörande är arbetsdomstolens beslut att även döma de partiellt arbetsföra. De gamla och i arbetet skadade arbetarna dömdes likaledes till skadestånd. Detta till trots att de, oavsett om de själva velat, icke hade möjlighet att arbeta när övriga arbetare lade ner jobbet.

"Oväldet" och "rättvisan" hos domstolen framträder särskilt i målet mot Sundsvalls stuveriarbetare. Nettovinsten för stuveribolaget var enligt vederbörandes egen uppgift för hela år 1953 10 000 kronor. Arbetsdomstolen tilldömde det för *tre dagars strejk* 31 000 kronor. D. v. s. 3 gånger så mycket som nettovinsten var för 1953.

Bort med tvångslagarna

Hela det s. k. rättsliga efterspelet till hamnarbetarstrejken är en utmaning mot fackföreningsfolket. Med hänsyn till den aktiva roll, som Arbetsgivareföreningen spelat i denna "rättsliga" förföljelseaktion, har man att räkna med att arbetsgivarna lika hänsynslöst kommer att söka kväsa andra arbetargrupper, som vägrar att arbeta under avtal som påtvingats dem mot deras vilja. Vad som förekom vid arbetsdomstolen under fjolåret mot byggnadsarbetarna i Stockholm för s. k. lördagsfirning bestyrker detta. Så länge dylika möjligheter står arbetsgivarna till buds, alltså att "i lagens namn" kunna få arbetsmarknadstvister avgjorda till sin förmån, är arbetarna och deras fackliga organisationer i realiteten i avsaknad av den rörelsefrihet, som är en grundförutsättning för att de skall kunna hävda sina intressen och som borde vara självklar i varje demokratiskt samhälle.

Hela frågekomplexet om arbetarnas fackliga rättigheter har på senare tid aktualiserats också internationellt. Redan vid utarbetandet av förklaringen om de mänskliga rättigheterna, som antogs av FN:s generalförsamling 1948, övervägdes att i denna inskriva strejkrätten; bl. a. förelåg ett svenskt förslag härom. De många uppmärksammade arbetsmarknadsstriiderna under senare år, som i flera länder lett till insättandet av militär, polis och domstolar mot strejkande, har föranlett Fackliga Världsfedera-

tionen att utarbete en Charta om arbetarnas fackliga rättigheter. (Se bilaga.) I denna har preciserats de rättigheter, som arbetarna och deras fackliga organisationer bör åtnjuta i förhållande till såväl statsmakterna som arbetsgivarna.

Innehållet i Chartan om arbetarnas fackliga rättigheter, som fastställdes på Fackliga Världsfederationens Generalrådsmöte i Warszawa den 9—14 december 1954, blir nu riktningsgivande för fackföreningsrörelsens strävanden i olika länder i detta avseende. Vad som förevarit i vårt land i samband med hamnarbetarstrejken har visat vilken aktualitet denna Charta har också för Sverige, hur långt ifrån demokratiska och fria förhållandena är på arbetsmarknaden så länge 1928 års antifackliga lagar om kollektivavtal och arbetsdomstol består.

En vidsträckt opinion inom svensk arbetarvärld kräver att dessa antifackliga lagar skall bort. Under hänvisning härtill och till vad som i övrigt ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen beslutar om upphävande av 1928 års lagar om kollektivavtal och arbetsdomstol.

Stockholm den 12 januari 1955

Helmer Holmberg

Knut Senander

H. Hagberg

Gerda Nilsson

Bilaga

Chartan om de fackliga rättigheterna

I. Arbetarnas rättigheter

Arbetarna skall ha rätt att bilda fackföreningar, ansluta sig till redan existerande fackföreningar och delta i all facklig verksamhet utan tillstånd eller kontroll från de offentliga myndigheternas eller arbetsgivarnas sida.

Arbetarna skall ha rätt att på alla arbetsplatser och annorstädes församlas, diskutera och fritt uttrycka sin åsikt i alla frågor, som berör dem, att läsa de tidningar, som de själva väljer, att sprida tidningar och publikationer av facklig och arbetarkaraktär samt att föra facklig propaganda.

Arbetarna skall ha rätt att i allmänna eller privata företag och på alla andra arbetsplatser välja fackliga ombud, förtroendemän och ledning för de fackliga grundorganisationerna, som skall vara ansvariga för att försvara arbetarnas intressen. Arbetarna skall ha rätt att låta sig väljas till dessa uppdrag.

De skall ha rätt att med den fackliga organisationen eller den av dem valda förtroendemannen ta upp alla frågor, som berör deras allmänna, särskilda eller individuella intressen.

Arbetarna skall ha rätt att deltaga i alla aktioner för att försvara sina intressen, vare sig det är en strejk, en demonstration eller facklig verksamhet av annat slag.

Arbetsgivarna eller de offentliga myndigheterna får inte under några omständigheter använda arbetarnas fackliga anslutning eller verksamhet, deras personliga åsikter eller övertygelse som skäl för att diskriminera dem, vare sig när det gäller anställning eller sysselsättning, arbetsvillkor eller löner, eller för att rättfärdiga avskedande eller utmätande av straff.

II. Fackföreningarnas fria verksamhet

Fackföreningsmedlemmarna skall fritt utarbeta stadgarna för sina fackföreningar, besluta om hur fackföreningarna skall arbeta och vilken verksamhet, som de skall bedriva. De skall fritt och utan inskränkningar välja sina ledningar och verkställande organ. De fackliga organisationerna skall ha rätt att handla i enlighet med sina stadgar utan ingripande eller kontroll från de offentliga myndigheternas eller arbetsgivarnas sida.

De fackliga organisationerna skall ha rätt att sammankalla möten och kongresser utan tillstånd i förväg från offentliga myndigheter. De skall ha rätt att anordna demonstrationer, inbegripet demonstrationer på allmän plats. De skall ha rätt att sammankalla möten på arbetsplatserna.

De i fackföreningarna organiserade arbetarna skall fastställa fackföreningsavgifterna i enlighet med fackföreningens stadgar. Avgifterna måste upptagas i enlighet med de i stadgarna fastställda reglerna. Erläggandet av fackföreningsavgifter skall vara frivilligt. Rätten att handhava fackföreningskassorna skall endast tillkomma fackföreningarna utan kontroll från de offentliga myndigheterna eller arbetsgivarna. Fackföreningskassor eller annan egendom, som tillhör fackföreningar, får under inga omständigheter beslagtagas.

Fackföreningarna skall ha rätt att av de offentliga myndigheterna erhålla fasta lokaler, som lämpar sig för deras verksamhet. De skall ensamma ha rätt att handhava de lokaler, som tillhör dem eller ställts till deras förfogande. Dessa lokaler är okränkbara.

De fackliga organisationerna skall ha rätt att anordna alla slag av undervisning för arbetarna och annan kulturverksamhet, att upprätta och driva skolor, bibliotek, klubbar och andra inrättningar för arbetarnas sociala, kulturella och idrottsliga verksamhet samt för utbildning och vila.

Fackföreningarnas representanter och förtroendemän skall ha rätt att utföra sin verksamhet på arbetsplatserna utan inblandning eller uppsikt

från de offentliga myndigheternas eller arbetsgivarnas sida. Under utövandet av sina fackliga uppdrag skall de vara skyddade mot alla bestraffningar och åtgärder av disciplinär eller undertryckande karaktär. När arbetarna bor i bostäder, som upplåtits av arbetsgivarna, skall offentliga myndigheter eller arbetsgivarna inte få vägra dem tillträde till de platser, där arbetarna bor.

Alla fackföreningar skall ha rätt att sammansluta sig inom ett fack eller på industribasis på en viss plats, inom ett visst område, land eller territorium. Fackföreningarna skall ha samma rättighet att bilda förbund, som berör olika industrier, fack eller yrken.

III. *Fackföreningarnas rätt att representera arbetarna*

Fackföreningarna skall ha rätt att försvara varje arbetares intressen, att undersöka, uttala sig om och handla i alla frågor, som berör arbetarnas intressen.

Fackföreningarna, inbegripet arbetarna i allmän tjänst, skall ha rätt att förhandla om och sluta kollektivavtal med arbetsgivarna och de offentliga myndigheterna.

De skall representera arbetarnas individuella eller kollektiva intressen i alla de organ, som sysslar med frågor, som berör dem, framför allt med löner, arbetsskydd, yrkesutbildning, anställning eller sysselsättning, sysselsättnings- och avskedsvillkor.

Ingen åtskillnad skall av offentliga myndigheter göras mellan fackföreningar, vad gäller representation. Fackföreningarna skall ha rätt att delta i dessa organs arbete i enlighet med hur representativa fackföreningarna är. Om endast en organisation skall utväljas, skall det vara den mest representativa.

De skall ha rätt att delta i skötseln och ledningen av socialförsäkringsorganen och alla andra organisationer, som sysslar med sociala frågor.

De skall ha rätt att gå till domstol för att försvara arbetarnas intressen.

De fackliga organisationerna skall tillfrågas i alla frågor, som direkt eller indirekt berör arbetarna, särskilt vid utarbetandet av lagar och regleringar i dessa frågor.

IV. *Strejkrätten*

Strejkrätten är en grundläggande rättighet för arbetarna. Varje arbetare, vilket yrke han än må ha, skall ha rätt att tillgripa strejkaktion utan någon som helst inskränkning. Arbetare och fackliga organisationer skall ha rätt att organisera och stödja strejkaktioner.

Organiserande av en strejk och deltagande i en strejk eller solidaritetsdemonstration skall inte under några förhållanden kunna bli orsak till bestraffning eller undertryckande åtgärder före, under eller efter strejken.

V. *Internationell facklig verksamhet*

Fackliga organisationer skall ha rätt att ansluta sig till internationella,

fackliga organisationer efter sitt eget val i enlighet med medlemmarnas fritt uttryckta önskan.

Fackliga organisationer skall ha rätt att delta i internationell, facklig verksamhet, att samarbeta om och genomföra gemensam aktion med utländska eller internationella, fackliga organisationer och solidaritetsaktioner med andra länders arbetare och fackföreningar. De skall ha rätt att anordna internationella, fackliga sammankomster och konferenser.

Fackliga organisationer skall ha rätt att utan inskränkning utbyta delegationer och upprätthålla förbindelser med internationella eller utländska, fackliga organisationer. Deras representanter skall härför förses med nödvändiga pass och viseringar.

Internationella, fackliga organisationer skall ha rätt att upprätthålla fasta förbindelser med fackliga organisationer i alla länder. De skall ha rätt att sluta alla slags avtal med intresserade fackliga organisationer i syfte att sända delegationer, representanter och publikationer till dem. De skall också ha rätt att anordna internationella, fackliga sammankomster och konferenser i de berörda länderna och att organisera internationell solidaritet och ömsesidig hjälp. De skall ha rätt att mottaga avgifter från nationella eller regionala, fackliga organisationer.

Alla arbetare skall åtnjuta de i denna Charta fastslagna rättigheterna utan någon åtskillnad, som grundar sig på yrke, kvalifikationer, ålder, kön, ras, hudfärg, nationalitet, kast, språk, politiska åsikter eller religiösa trosbekännelser.

FACKLIGA VÄRLDSFEDERATIONENS GENERALRÅD

Warszawa den 14 december 1954
